

FEMINISTAR MILLUM ALFA-HANNAR

SIÐBUNDNU KYNLSLEIKLUTIRNIR ERU IKKI NÁTÚRLIGIR, MEN EITT MANSUPPFUNNIÐ PRODUKT, HEVUR BOÐSKAPURIN FRÁ FEMINISTUM LEINGI LJÓÐAÐ. MEN SAMSTUNDIS SUM JAVNSTØÐA HEVUR FINGIÐ MUNANDI BETRI KOR, VERÐUR FRAMVEGIS STÓRUR MUNUR GJÖRDUR MILLUM KYNINI – EITT NÚ Á ARBEIÐSMARKNAÐINUM. TÍ SPYRJA FLEIRI VÍSINDAFÓLK: ERU KYNLSLEIKLUTIR BERT ÚRSLIT AV MANSDOMINERAÐARI MENTAN ELLA SPÆLIR LÍVFRØÐIN EIN LEIKLUT?

BAKGRUND

Janus á Ryggi
post@sosialurin.fo

Politiskt og ideologiskt var feminismen eitt søguligt nýbrot. Ikki bert megnaði hon at vísa á, at formellar forðingar, til dømis til atkvøðurætt, vóru hópisleysar og tilvildarligar, men hon avdúkaði eisini, at politikkur snúði seg um annað enn formell stjórnarviðurskiptir. Feministarnir settu hevdvunnu, siðbundnu kynsleiklutirnar undir lupp. Heimið, hjúnalagið og uppalingin – málið sjálvt – varð politiserað. Túsundtals ár av siðvandum kynsleiklutum skuldu kollveltast. Mannfólkini skuldu ikki longur hava allar týðandi sessirnar í samfelagnum. Talan var um eina rættuliga valdsuppgærd.

Grundarlagið fyri uppgerðini var lutvíst stóra broytingin í materiellu korunum, har boð bráðliga vóru eftir kvinnunum á arbeiðsmarknaðinum. Kvinnur skuldu ikki longur bert føða og ansa børn, men fingi ein týðandi búskaparligan leiklut.

Og kvinnurnar høvdu førleikar, líka góðar og stundum betri enn mannfólkini. Men radikalir feministar vildu longri. Tær vildu útruðda allan mentanarskapin mun millum kynini. Málið skuldi reinsast fyri kynsbundin hugtøk og dreingir kundu eins væl spæla við dukkur – og gentur við lastbilar. »Kyn« var eitt uppfunnið hugtak, ið tænti eini mansdomineraðari mentan. Men fyri summi gjørdist hetta ovboðið. Tey hildu, at kynini bæði hóast alt vóru ymisk av náttúr. Eins nógv verd, men ikki eins.

Rákið vendi, og ein røð av granskarum kundu avdúka, at nakrir munir hóast alt vóru náttúrligir og kundu staðfestast í heilanum. Og síðani hevur kjakið snúð seg um, í hvønn mun »kyn« og kynsleiklutir eru biologisk ella mentanarskapt produktir.

Alfahannar í leiðandi størvum

Skulu vit trúgva Gregg Murray, sum granskar í menningarlæru og politikki á Texas Tech University, hava feministarnir enn langt á mál við at broyta siðbundnu kynsleiklutirnar. Tí hóast vit leingi hava framt stór javnstøðuátøk, eru tað framvegis nógv færri kvinnur í leiðandi størvum – bæði í politikki og vinnulívið. Og hagtølini avdúkað, at hóast vit hava formella javnstøðu, er framvegis stórir lönarmunur. Tað kann taka langa tíð at broyta mentan, men sambært Gregg Murray, er hesin munur treytaður av okkara lívfrøðiligu evolution.

Kanningar av politiskari uppstilling hava avdúkað, at flestu okkara dáma betri politiskar leiðarar við ávísari líkamligari stødd, frammum minni leiðarar. Og her hava mannfólkini lívfrøðiliga støddarfyrirminin. Frágreiðingin er, sambært Gregg Murray, at støddin ótilvitað sendir signal um trygd. Líkamlig stødd veitti stórar fyrirminir í bardøgum millum bólkar í okkara evolutioneru fortíð, og hesin trygdartørvur hongur enn við, hóast tørvur ikki er á honum á sama hátt.

Onnur hava røð frammundir, at tá kallkyni hevur verið ráðandi, bæði í menniskjasamfeløgum og millum flestu djórasløg, hevur hetta sett síni spor í okkara lívfrøði. Mannfólk fara tí altíð fara at torført við at góðtaka kvinnuligar leiðarar, vilja tey vera við.

Aðrir granskarar hava víst á, at kappingin um hægstu postarnar í stóran mun fer fram millum fólk av sama kyni og ikki millum kynini. Kanningar hava staðfest, at kvinnur verða drignar at monnum, ið hava status og ríkidømi, og hagtølini vísa, at slíkir menn fáa í miðal fleiri børn. Tí er status evolutionert sæð umráðandi hjá monnum. Sambært hesi fatan, verða kvinnur ikki sæddar sum nøkur hóttan; kappingin um status er millum menn.

Men feministar kunnu fegnast um, at hetta neyvan er allur sannleikin. Tí tað

er ein sannroynd, at kvinnur ofta hava nógv betri førleikar enn mannfólkini til leiðandi størv. Tí líkamlig stødd og styrki hevur í flestu forðum ongan týðning í flestu leiðandi størvum í modernað samfelagnum. Skilvísi, samstarvsvilji og drúgvur royndir gera ofta veruliga munin. Sostatt kunnu nógvu mannligu leiðararnir ofta vera eitt misljóð millum modernað samfelagið – har kvinnur eins væl kunnu leiða – og okkara evolutioneru kallsdomineraðu fortíð.

Menn frá Mars, kvinnur frá Venus?

Hóast radikala feminismen vildi vera við, at munirnir kynjanna millum vóru reinar sosialar konstruktiónir, tyktist rákið vera vent. Lívfrøðin hevði hóast alt ein ávisan týðning. Og kynsstereotypurnar hava góðar dagar. Vit »vita«, at mannfólk eru meiri aggressiv og ráðarík, ímeðan konufólk eru meiri empatisk og duga betri at samstarva. At mannfólk hugsa rationelt og matematiskt, ímeðan konufólk eru meiri listarlig og kensluborin. Men hvussu stórir eru munirnir? Og í hvønn mun eru munirnir samfelagsskaptir?

Paul Bloom, professari í sálarfrøði á Yale University, vísir í almennum fyrilestri á eina røð av kanningum, ið fevna tvørturum mentanir har roynt var at svara hesum spurningi. Og sambært honum eru nakrar av stereotypunum sannar. Eitt nú staðfestir ein røð av kanningum, at mannfólk eru meiri aggressiv enn konufólk. Hugsa bert um hvussu nógv fleiri mannfólk sita í fongslu enn konufólk. Hagtølini avdúka eitt nú at flestu mordarar eru kallkyn. Í flestu forðum er talan eisini um, at menn taka lívið av monnum. Og her spælir lívfrøðin ein týðandi leiklut við mannliga hormoninum testestoron, ið elvir til størri aggressión og áløpshug. Sambært Paul Bloom sæst hesin munur longu í móðurlívið, har dreingjafostur sparka og røra seg meiri.

Tá tað snýr seg um romantiskan kær-

leika hava fleiri kanningar staðfest, at mannfólk eru væl minni kritisk yvirfyri stuttum og tilvildarligum romansum enn konufólk. Heldur primitiva frágreiðingin er, sambært Paul Bloom, at evolutionert sæð hava mannfólk ikki havt eins stóran leiklut við uppalingini av børnum. Teir hava tí »ráð« til at seta fleiri børn í heimin enn konufólkini, sum søguliga hava staðið fyri uppalingini. Kanningarnar staðfesta, at konufólk generelt eru nógv minni opin fyri tilvildarligum romansum og eru væl meiri kræsin. Fyri tær ræður um at finna ein stábilan maka at hjálpa við uppalingini.

Sannleikin kanska gráur

Lise Eliot, heilagranskari og rithøvundur av bókini »Pink Brain, Blue Brain« hevur argumenterað fyri, at munirnir hóast als ikki eru so stórir. Hon hevur savnað gransking saman, ið hevur máta munir á heilunum millum kynini. Og sambært henni eru ikki nógvir ítøkiligir fysiologiskir munir. Mannfólkaheilar eru eitt sindur størri, eins og líkamið sum heild. Men tú skalt niður á mikrostig fyri at finna veruligu munirnar, vil hon vera við.

Lise Eliot hevur víst á kanningar, ið staðfesta, at foreldur bera seg grundleggjandi øðrvísi at, alt eftir um talan er um drong ella gentu líka frá føðing tá um uppalingina umræður. Talan er eisini um foreldur, ið annars eru rættuliga tilvitað um at uppala kynsneutralt. Hetta gevur ábending um, at ráðandi mentanin við sínum maskulinu og femininu virðum setir ítøkilig spor í heilanum so hvørt barnið veksur upp. Sum hyper sosialar verur umræður at bera seg líka at, sum tey ið eru einum meinlík.

Boðskapurin frá Lise Eliot er sostatt, at talan ikki er um biologiska determinismu. Tí er neyðugt at fara inn og hyggja eftir, hvussu mentanin veksir um teir náttúrligu munir ið annars eru millum kynini.